

ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
เรื่อง แก้ไขชื่อมาตรฐานสินค้าเกษตร ที่เป็นมาตรฐานทั่วไป
ตามพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑

โดยที่มาตรา ๗๔ แห่งพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้บัญญัติให้มาตรฐานสินค้าเกษตรที่คณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาอยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑ ใช้บังคับ ให้ถือว่าเป็นมาตรฐานทั่วไปตามพระราชบัญญัตินี้

คณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตร ในคราวประชุม ครั้งที่ ๑/๒๕๕๑ เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๑ ได้มีมติเห็นชอบให้แก้ไขชื่อมาตรฐานสินค้าเกษตรดังกล่าว ดังนั้น อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ ประกอบมาตรา ๗ (๒) และ (๓) แห่งพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงให้แก้ไขชื่อมาตรฐานสินค้าเกษตร ที่เป็นมาตรฐานทั่วไป รวม ๑๒๔ รายการ โดยมีรายละเอียดตามบัญชีแนบท้ายประกาศนี้ ดังต่อไปนี้

๑. แก้ไขชื่อจาก “มาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ” เป็น “มาตรฐานสินค้าเกษตร”
๒. แก้ไขชื่อย่อจาก “มกอช.” เป็น “มกษ.”

ประกาศ ณ วันที่ ๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๒

(นายธีระ วงศ์สมุทร)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สำเนาถูกต้อง

ศิริฉวี ๒.๕๕๕๖

(นางจิระพันธ์ ข.เจริญยิ่ง)

นักจัดการงานทั่วไป ระดับชำนาญการ

มาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ

มกอช. 9012 - 2549

THAI AGRICULTURAL COMMODITY AND FOOD STANDARD

TACFS 9012 - 2006

**แนวทางปฏิบัติสำหรับการประเมินความปลอดภัย
ของอาหารที่ได้จากพืชตัดต่อดีเอ็นเอ**

**GUIDELINE FOR THE CONDUCT OF
FOOD SAFETY ASSESSMENT OF FOODS DERIVED
FROM RECOMBINANT-DNA PLANTS**

**สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์**

ICS 01.120

ISBN 974-403-397-5

มาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ

มกอช. 9012 - 2549

THAI AGRICULTURAL COMMODITY AND FOOD STANDARD

TACFS 9012 - 2006

แนวทางปฏิบัติสำหรับการประเมินความปลอดภัย ของอาหารที่ได้จากพืชตัดต่อดีเอ็นเอ

GUIDELINE FOR THE CONDUCT OF FOOD SAFETY ASSESSMENT OF FOODS DERIVED FROM RECOMBINANT-DNA PLANTS

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ถนนราชดำเนินนอก เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200

โทรศัพท์ 0 2283 1600 www.acfs.go.th

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศและงานทั่วไป เล่ม 123 ตอนที่ 101 ง

วันที่ 28 กันยายน พุทธศักราช 2549

คณะอนุกรรมการมาตรฐานอาหาร

1. ผู้อำนวยการสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ
(นายอภิชาติ พงษ์ศรีหตุลชัย)	ประธานอนุกรรมการ
2. ผู้แทนกรมการค้าต่างประเทศ
(นางสาวปราณี สัจจกมล)	อนุกรรมการ
3. ผู้แทนกรมเจรจาการค้าต่างประเทศ
(นางสาวจันทรา ศิริอุทัยกร)	อนุกรรมการ
4. ผู้แทนกรมยุโรป
(นายเจสตา นันทชัยพร)	อนุกรรมการ
5. ผู้แทนกรมประมง
(นางสาวจुอะดี พงศ์มณีรัตน์)	อนุกรรมการ
6. ผู้แทนกรมปศุสัตว์
(นางสาวฉวีวรรณ เลี้ยววิจักขณ์
นางเจิตฉาย ธีรทินรัตน์)	อนุกรรมการ
7. ผู้แทนกรมวิชาการเกษตร
(นายสุขุม วงษ์เอก)	อนุกรรมการ
8. ผู้แทนกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์
(นางสาวปิยนถ สีวิวัฒน์
นางวันทนีย์ ขำเลิศ)	อนุกรรมการ
9. ผู้แทนกรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ
(นางสาวเบญจมาศ เงินวัฒนะ
นายสุวิทย์ สุทธิจิระพันธ์)	อนุกรรมการ
10. ผู้แทนกรมสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค
(นางสุกัญญา สันทัด)	อนุกรรมการ
11. ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา
(นายชนินทร์ เจริญพงศ์
นางวารุณี เสนสุภา)	อนุกรรมการ
12. ผู้แทนสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
(นายภิสันต์ ลือทองจักร
นางเบญจวรรณ ศิริโพธิ์)	อนุกรรมการ

13. ผู้อำนวยการสถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
(นางวารุณี วารัญญานนท์)	อนุกรรมการ
14. ผู้อำนวยการสถาบันอาหาร หรือผู้แทน
(นายปณิธาน วัชรนันท์
นางอรรพรรณ แก้วประกายแสงกุล
นางสาวนภาพร จิตินานุกิจ)	อนุกรรมการ
15. ประธานกลุ่มอุตสาหกรรมอาหาร สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย หรือผู้แทน
(นายสมมาตร ประพตติชอบ
นายบุญเพ็ง สันติวัฒนธรรม)	อนุกรรมการ
16. ประธานหอการค้าไทย หรือผู้แทน
(นายประมนต์ สุธีวงศ์
นายมนตรี คงตระกูลเทียน
นางสาวจันทน์ คำแสน)	อนุกรรมการ
17. นายกสมาคมผู้ผลิตไก่เพื่อส่งออกไทย หรือผู้แทน
(นายอนันต์ ศิริมงคลเกษม
นายอุดม โพธิ์)	อนุกรรมการ
18. นายกสมาคมผู้ผลิตอาหารสำเร็จรูป หรือผู้แทน
(นางวิไล เกียรติศรีชาติ
นางปราณี ศรีสมบูรณ์
นางสุภาพรพรรณ บริลเลียนเตส)	อนุกรรมการ
19. นายกสมาคมอาหารแช่เยือกแข็งไทย หรือผู้แทน
(นายผณิศวร ชำนาญเวช
นายเลิศ ทิสยากร)	อนุกรรมการ
20. ศาสตราจารย์ภักดี โพธิศิริ	อนุกรรมการ
21. รองศาสตราจารย์ทรงศักดิ์ ศรีอนุชาติ	อนุกรรมการ
22. ผู้ทรงคุณวุฒิ (เฉพาะคราวประชุม)
(นายรุจ วัลยะเสวี
นางสาวเมธินี ศรีวัฒนกุล)	อนุกรรมการ
23. ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานสินค้าและระบบคุณภาพ
สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ
(นางสาวเมทินี สุนทรักษ์)	อนุกรรมการและเลขานุการ

24. ผู้แทนสำนักมาตรฐานสินค้าและระบบคุณภาพ
สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ
(นางอรรทัย ศิลปนภาพร)	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
25. ผู้แทนสำนักมาตรฐานสินค้าและระบบคุณภาพ
สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ
(นางอุษา บำรุงพีช)	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

การประเมินความปลอดภัยของอาหารที่ได้จากพืชตัดต่อดีเอ็นเอ ต้องอยู่บนพื้นฐานหลักการของการวิเคราะห์ความเสี่ยง ที่จำเป็นต้องดำเนินงานอย่างเป็นระบบและโปร่งใส มีโครงสร้างที่ชัดเจน และต้องอาศัยข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ เพื่อให้การประเมินความปลอดภัยของอาหารที่ได้จากพืชตัดต่อดีเอ็นเอนั้นเป็นที่น่าเชื่อถือและยอมรับในปัจจุบัน จึงเห็นสมควรกำหนดมาตรฐานแนวทางปฏิบัติสำหรับการประเมินความปลอดภัยของอาหารที่ได้จากพืชตัดต่อดีเอ็นเอ โดยมีสาระสำคัญเหมือน Guideline for the Conduct of Food Safety Assessment of Foods Derived from Recombinant-DNA Plants ที่จัดทำโดยคณะกรรมการมาตรฐานอาหารระหว่างประเทศของโครงการมาตรฐานอาหาร เอฟ เอ โอ / ดับเบิลยู เอช โอ (Codex Alimentarius Commission, Joint FAO/WHO Food Standards Programme)

มาตรฐานนี้กำหนดขึ้นโดยใช้เอกสารต่อไปนี้

FAO/WHO. 2004. Guideline for the Conduct of Food Safety Assessment of Foods Derived from Recombinant-DNA Plants, pp. 7– 21. In: Codex Alimentarius Commission: Foods Derived From Biotechnology. Joint FAO/WHO Food Standards Programme, FAO, Rome.

ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ
เรื่อง กำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ :
แนวทางปฏิบัติสำหรับการประเมินความปลอดภัยของอาหารที่ได้จากพืชตัดต่อดีเอ็นเอ
พ.ศ. 2549

ด้วยคณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติในการประชุมครั้งที่ 1/2549 เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2549 มีมติเห็นชอบให้กำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ เรื่อง แนวทางปฏิบัติสำหรับการประเมินความปลอดภัยของอาหารที่ได้จากพืชตัดต่อดีเอ็นเอ เพื่อพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารที่ปลอดภัยและได้มาตรฐาน

ดังนั้น อาศัยอำนาจของคณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ ซึ่งแต่งตั้งโดยมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2545 จึงออกประกาศกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ เรื่อง แนวทางปฏิบัติสำหรับการประเมินความปลอดภัยของอาหารที่ได้จากพืชตัดต่อดีเอ็นเอ ไว้ใช้เป็นมาตรฐานสมัครใจ ดังมีรายละเอียดแนบท้ายประกาศนี้

ประกาศ ณ วันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2549

(คุณหญิงสุดารัตน์ เกยุราพันธุ์)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
ประธานคณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ

มาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ

แนวทางปฏิบัติสำหรับการประเมินความปลอดภัยของ อาหารที่ได้จากพืชตัดต่อดีเอ็นเอ

1 ขอบข่าย

มาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ เรื่อง แนวทางปฏิบัติสำหรับการประเมินความปลอดภัยของอาหารที่ได้จากพืชตัดต่อดีเอ็นเอนี้ ให้ใช้คู่กับมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ เรื่อง หลักการวิเคราะห์ความเสี่ยงของอาหารที่ได้จากการใช้เทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่ (มกอช. 9010) และมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ เรื่องการประเมินความเป็นไปได้ในการก่อภูมิแพ้ (มกอช. 9011) แนวทางปฏิบัตินี้ กล่าวถึงการประเมินความปลอดภัย และคุณค่าทางโภชนาการของอาหาร ที่ประกอบด้วยหรือที่ได้จากพืชที่มีประวัติการใช้อย่างปลอดภัย เพื่อเป็นแหล่งอาหาร และได้มีการดัดแปรโดยใช้เทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่ ให้มีการแสดงออกซึ่งลักษณะสืบทอดพันธุ (traits) ใหม่ หรือลักษณะสืบทอดพันธุที่เปลี่ยนไปจากเดิม

แนวทางปฏิบัติฉบับนี้ ไม่ครอบคลุมถึงการประเมินความปลอดภัยของอาหารสัตว์ หรือสัตว์ที่เลี้ยงโดยใช้อาหารสัตว์ดัดแปรพันธุกรรม และไม่ครอบคลุมความเสี่ยงต่อสิ่งแวดล้อม

หลักการวิเคราะห์ความเสี่ยง โดยเฉพาะในขั้นตอนการประเมินความเสี่ยง มีจุดมุ่งหมายหลักที่จะประเมินอันตรายด้านเคมีเป็นสำคัญ เช่น วัตถุอันตรายทางการเกษตร วัตถุเจือปนอาหาร หรือสารเคมี และจุลินทรีย์ปนเปื้อนที่เฉพาะเจาะจง ที่ระบุว่ามีอันตรายและมีความเสี่ยงเท่านั้น แต่ไม่มีจุดมุ่งหมายที่จะนำมาใช้สำหรับอาหารทั้งหมด (whole foods) ซึ่งในความเป็นจริง มีอาหารเพียงไม่กี่ชนิดเท่านั้น ที่ได้รับการประเมินทางวิทยาศาสตร์ ในลักษณะที่จะสามารถอธิบายลักษณะเฉพาะของความเสี่ยงทั้งหมด ที่เกี่ยวเนื่องกับอาหารนั้น ยิ่งไปกว่านั้น อาหารหลายชนิดมีสารต่างๆที่อาจพบว่าเป็นอันตราย หากใช้แนวทางดั้งเดิม (conventional approach) ในการทดสอบความปลอดภัย ดังนั้น เมื่อจะพิจารณาความปลอดภัยของอาหารทั้งหมด (whole foods) จำเป็นต้องอาศัยแนวทางที่เหมาะสมมากกว่านี้

แนวทางดังกล่าวจะอยู่บนพื้นฐานของหลักการที่ว่า ความปลอดภัยของอาหารที่ได้จากพืชสายพันธุ์ (varieties) ใหม่ รวมทั้งพืชตัดต่อดีเอ็นเอ (recombinant-DNA plants) ต้องได้รับการประเมินเปรียบเทียบกับคู่เปรียบเทียบ (conventional counterpart) ที่มีประวัติความปลอดภัยในการใช้ โดยคำนึงถึงผลที่เกิดขึ้นทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา เพื่อพิจารณาว่ามีอันตรายชนิดใหม่ หรืออันตรายที่เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ เมื่อเปรียบเทียบกับคู่เปรียบเทียบ มากกว่าที่จะพยายามระบุอันตรายทุกชนิดที่เกี่ยวเนื่องกับอาหารนั้น

แนวทางการประเมินความปลอดภัยในมาตรฐานนี้ อยู่ภายใต้กรอบการประเมินความเสี่ยง ซึ่งมีรายละเอียดในมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ เรื่อง หลักการวิเคราะห์ความเสี่ยงของอาหารที่ได้จากการใช้เทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่ (มกอช. 9010) หากผลการประเมินความปลอดภัยสามารถระบุได้ว่า มีอันตรายที่เกิดขึ้นใหม่หรืออันตรายที่เปลี่ยนแปลงไป หรือมีอันตรายที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าทางด้านโภชนาการ หรือความปลอดภัยของอาหาร ก่อนอื่นควรประเมินว่า ประเด็นดังกล่าวนี้ มีความเสี่ยงต่อสุขภาพของมนุษย์หรือไม่ ซึ่งภายหลังจากการประเมินความปลอดภัย หากจำเป็นจึงจะประเมินความเสี่ยงต่อ และก่อนที่อาหารเหล่านั้นจะได้รับการพิจารณาให้สามารถผลิตออกสู่ตลาดเชิงพาณิชย์ได้ ควรผ่านการพิจารณาการจัดการความเสี่ยง ตามหลักการสำหรับการวิเคราะห์ความเสี่ยงของอาหารที่ได้จากเทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่ (มกอช. 9010)

มาตรการการจัดการความเสี่ยง เช่น การตรวจติดตามผลกระทบต่อสุขภาพของผู้บริโภค ภายหลังจากที่ได้มีการอนุญาตให้ผลิตออกสู่ตลาดเชิงพาณิชย์แล้ว อาจเป็นการช่วยในกระบวนการประเมินความเสี่ยง ซึ่งมีอธิบายในมาตรฐาน มกอช. 9010

แนวทางปฏิบัตินี้ แนะนำแนวทางสำหรับการประเมินความปลอดภัยของอาหารที่ได้จากพืชตัดต่อดีเอ็นเอ ซึ่งมีคู่เปรียบเทียบ และระบุว่ามีข้อมูลใดที่ต้องใช้ในการประเมิน และแม้ว่าแนวทางปฏิบัติตามมาตรฐานนี้ จะออกแบบเพื่อใช้สำหรับการประเมินความปลอดภัยของอาหารที่ได้จากพืชตัดต่อดีเอ็นเอ แต่แนวทางปฏิบัติฉบับนี้ สามารถนำไปใช้ได้กับการประเมินความปลอดภัยของอาหารที่ได้จากพืชที่ได้รับการดัดแปรโดยเทคนิคอื่นๆได้เช่นกัน

2 นิยาม

ความหมายของคำที่ใช้ในมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติฉบับนี้ มีดังต่อไปนี้

2.1 พืชตัดต่อดีเอ็นเอ (recombinant-DNA plant) หมายถึง พืชที่สารพันธุกรรมได้เปลี่ยนแปลงไปโดยเทคนิคการถ่ายถอดกรดนิวคลีอิก ในระบบภายนอกสิ่งมีชีวิต (*in vitro* nucleic acid techniques) ซึ่งรวมถึงเทคนิคการตัดต่อดีเอ็นเอ และการฉีดกรดนิวคลีอิกเข้าสู่เซลล์หรือออร์แกเนลล์ (organelles) โดยตรง

2.2 คู่เปรียบเทียบ (conventional counterpart) หมายถึง สายพันธุ์ (variety) ของพืชที่เกี่ยวข้ององค์ประกอบของพืช และหรือผลิตภัณฑ์ ที่ปลอดภัยในการใช้เป็นอาหารมานาน^{1/}

^{1/} ในอนาคตคาดว่าจะไม่มีการใช้อาหารที่ได้จากการใช้เทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่เป็นคู่เปรียบเทียบ

3 บทนำเรื่องการประเมินความปลอดภัยอาหาร

โดยทั่วไปพืชอาหารสายพันธุ์ใหม่ไม่เคยต้องประเมินมากมาย ทางด้านเคมี พิษวิทยา หรือทางด้านโภชนาการ ก่อนที่จะมีการผลิตออกสู่ตลาดเชิงพาณิชย์ ยกเว้นอาหารสำหรับบุคคลเฉพาะกลุ่ม เช่น ทารก อาหารนั้นอาจเป็นอาหารหลักสำหรับการบริโภคประจำวัน ดังนั้นมักประเมิน (evaluate) ลักษณะเฉพาะทางการเกษตร และลักษณะเฉพาะภายนอก (agronomic and phenotypic characteristic) สำหรับสายพันธุ์ใหม่ของ ข้าวโพด ถั่วเหลือง มันฝรั่ง และพืชที่ใช้เป็นอาหารอื่น โดยผู้พัฒนาสายพันธุ์เท่านั้น โดยทั่วไปอาหารที่ผลิตจากพืชสายพันธุ์ใหม่ดังกล่าว ไม่ต้องมีขั้นตอนการทดสอบด้านความปลอดภัยของอาหารอย่างเข้มงวด และไม่ต้องศึกษาในสัตว์ทดลองแต่อย่างใด ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องดำเนินการสำหรับสารเคมี เช่น วัตถุเจือปนอาหาร หรือสารพิษตกค้างของวัตถุอันตรายทางการเกษตรที่อาจมีในอาหาร

การทดสอบทางด้านพิษวิทยาโดยใช้สัตว์ทดลอง นับเป็นหลักสำคัญของการประเมินความเสี่ยงของสารหลายชนิด เช่น วัตถุอันตรายทางการเกษตร ซึ่งโดยมากสารที่นำมาทดสอบ เป็นสารที่ได้มีการศึกษาคุณสมบัติในด้านต่างๆ ไว้เป็นอย่างดีแล้ว และมีข้อมูลเกี่ยวกับความบริสุทธิ์ คุณค่าเฉพาะทางโภชนาการ รวมทั้งโดยทั่วไปแล้วคนได้รับสัมผัสสารเหล่านั้นต่ำ ดังนั้นการศึกษาในสัตว์ทดลองจึงทำได้ง่าย เพียงให้สัตว์ทดลองได้รับสารที่ทำการทดสอบเหล่านั้น ในระดับปริมาณต่างๆ ที่มากกว่าปริมาณที่คาดว่ามนุษย์จะต้องได้รับสัมผัสกับสารนั้นหลายเท่าตัว เพื่อให้สามารถระบุถึงผลกระทบต่อสุขภาพของสัตว์ทดลอง ที่อาจมีความสำคัญต่อสุขภาพของมนุษย์เช่นกัน ผลจากการทดสอบนี้ ทำให้สามารถประมาณระดับการได้รับสัมผัส ที่ไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพของมนุษย์ โดยใช้ค่าแฟกเตอร์ความปลอดภัย (safety factors) ที่เหมาะสม ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดปริมาณ ที่สามารถบริโภคสารนั้นได้อย่างปลอดภัย

การศึกษาในสัตว์ทดลอง ไม่เหมาะสำหรับทดสอบความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องของอาหารทั้งหมด (whole food) เนื่องจากมีส่วนผสมที่ซับซ้อนของสารประกอบหลายชนิด และมีองค์ประกอบและมีคุณค่าทางโภชนาการแตกต่างกัน ประกอบกับสัตว์ทดลองจะอิ่มเมื่อกินอาหารที่ทดสอบได้เพียงปริมาณหนึ่ง ซึ่งน้อยกว่าปริมาณที่คนบริโภคหลายเท่า นอกจากนี้ ปัจจัยสำคัญที่ต้องพิจารณาในการศึกษาในสัตว์ทดลอง คือเรื่องคุณค่าทางโภชนาการ และความไม่สมดุลของสารอาหาร เพื่อหลีกเลี่ยงการทำให้เกิดผลเสีย ที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสิ่งที่ทดสอบ หากพบว่าผลกระทบต่อสุขภาพของสัตว์ทดลอง จะทำให้ไม่สามารถสรุปได้ว่าผลกระทบนั้น เกิดจากอาหารที่ทดสอบ หรือจากปัจจัยอื่นๆดังกล่าว ดังนั้นการตรวจว่ามีโอกาสเกิดผลเสียหรือไม่ และสรุปความสัมพันธ์กับลักษณะเฉพาะของอาหาร จึงเป็นเรื่องยาก หากผลจากการวิเคราะห์คุณสมบัติของอาหารชี้ให้เห็นว่า ข้อมูลที่มีไม่เพียงพอต่อการประเมินความปลอดภัยได้อย่างครบถ้วน อาจขอให้ทดสอบอาหารทั้งหมด (whole food) ในสัตว์ทดลองได้ แต่ต้องวางแผนการทดสอบอย่างเหมาะสม ข้อพิจารณาอีกอย่างหนึ่งในการตัดสินใจจำเป็นต้องศึกษาในสัตว์คือ หากศึกษาแล้วจะได้ข้อมูลที่มีความหมายหรือไม่

เนื่องจากการทดสอบทางพิษวิทยาที่เคยปฏิบัติกันอยู่ และขั้นตอนการประเมินความเสี่ยงอาหารทั้งหมด มีความยุ่งยาก จึงต้องหาวิธีการอื่นที่เหมาะสม เพื่อนำมาใช้สำหรับประเมินความปลอดภัยของอาหารที่ได้จากพืชตัดต่อดีเอ็นเอ แนวความคิดการใช้ความเทียบเท่าโดยสาระสำคัญ (substantial equivalence) จึงเกิดขึ้น ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลวิชาการหลายแขนง เพื่อประเมินความปลอดภัย ที่คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพืชหรือในอาหารที่ได้จากพืชนั้น ทั้งที่เกิดขึ้นโดยเจตนาและไม่เจตนา

แนวคิดของความเทียบเท่าโดยสาระสำคัญ เป็นขั้นตอนสำคัญในกระบวนการประเมินความปลอดภัย อย่างไรก็ตาม แนวคิดนี้ไม่ได้เป็นตัวประเมินความปลอดภัยโดยตรง แต่เป็นจุดเริ่มต้นที่ใช้ประเมินความปลอดภัยของอาหารชนิดใหม่ เปรียบเทียบกับอาหารที่ได้จากพืชชนิดเดียวกันที่เป็นคู่เปรียบเทียบ ซึ่งแนวคิดนี้จะใช้พิจารณาหาความเหมือนและความแตกต่าง ระหว่างอาหารใหม่กับคู่เปรียบเทียบ^{2/} โดยชี้ให้เห็น ประเด็นต่างๆ ด้านความปลอดภัยและด้านโภชนาการที่ควรให้ความสำคัญ ในปัจจุบันแนวคิดนี้ถือว่าเป็น กลยุทธ์ที่เหมาะสมที่สุด สำหรับการประเมินความปลอดภัยของอาหารที่ได้จากพืชตัดต่อดีเอ็นเอ แม้ว่าการประเมินความปลอดภัยโดยวิธีนี้ ไม่ได้เป็นการยืนยันความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์อาหารชนิดใหม่อย่าง สมบูรณ์ แต่ได้มุ่งเน้นการประเมินความปลอดภัยของความแตกต่างใดๆ ที่ตรวจพบ จึงพิจารณาได้ว่า ผลิตภัณฑ์ใหม่ปลอดภัย โดยเทียบกับคู่เปรียบเทียบของพืชนั้นๆ

3.1 ผลที่ไม่เจตนาให้เกิด (unintended effects)

การจะให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการถ่ายทอดลักษณะสืบสายพันธุ์ (trait) ที่เจตนาให้เกิดแก่พืช โดยการ แทรกลำดับของดีเอ็นเอ บางกรณีอาจทำให้มีลักษณะอื่นเพิ่มขึ้นมา หรือลักษณะที่เคยมีอยู่อาจหายหรือ เปลี่ยนแปลงไป โอกาสเกิดผลที่ไม่เจตนาให้เกิดขึ้น มิได้จำกัดอยู่แค่การใช้เทคนิคการใช้กรดนิวคลีอิกนอก สิ่งมีชีวิต (in vitro nucleic acid techniques) ซึ่งอาจเกิดได้กับการปรับปรุงสายพันธุ์พืชด้วยวิธีดั้งเดิม ผลที่ไม่เจตนาให้เกิดขึ้น อาจเป็นได้ทั้งผลดี ผลเสีย หรือไม่มีผลแต่อย่างใดต่อพืช หรือความปลอดภัยของ อาหารที่ได้จากพืชนั้น ผลที่ไม่เจตนาให้เกิดขึ้นในพืชตัดต่อดีเอ็นเอนี้ อาจเกิดจากการแทรกลำดับดีเอ็นเอ หรืออาจเกิดระหว่างขั้นตอนการผสมพันธุ์ของพืชตัดต่อดีเอ็นเอตามธรรมชาติ ดังนั้นในการประเมิน ความปลอดภัย จึงควรรวบรวมข้อมูลและข่าวสารต่างๆ มาประกอบการพิจารณาด้วย เพื่อลดความเป็นไปได้ ที่อาหารที่ได้จากพืชตัดต่อดีเอ็นเอ จะก่อให้เกิดผลที่ไม่ได้คาดคิดหรือผลเสียต่อสุขภาพของมนุษย์

ผลที่ไม่เจตนาให้เกิดขึ้น อาจเป็นผลที่ได้จากการแทรกลำดับดีเอ็นเอแบบสุ่มเข้าไปในจีโนมของพืช (plant genome) อาจขัดขวาง หยุดยั้ง หรือเปลี่ยนแปลงลักษณะการแสดงออกของยีนที่มีอยู่ หรือกระตุ้นการ แสดงออกของยีนเดิมที่ไม่มีการแสดงออก (silent gene) ผลที่ไม่เจตนาให้เกิดขึ้น อาจทำให้เกิดการสร้าง สารเมแทโบไลต์ (metabolite) ชนิดใหม่ หรือการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสารเมแทโบไลต์ ตัวอย่างเช่น การแสดงออกของเอนไซม์ (enzyme) ในระดับสูง อาจก่อให้เกิดผลต่อชีวเคมีระดับทุติยภูมิ (secondary

^{2/} แนวคิดของความเทียบเท่าโดยสาระสำคัญ อธิบายในรายงาน joint FAO/WHO expert consultations ปี 2000 (เอกสาร WHO/SDE/PHE/FOS/00.6, WHO, Geneva, 2000)

biochemical effects) หรือเปลี่ยนการควบคุมวิถีเมแทบอลิก (metabolic pathway) หรือเปลี่ยนระดับสารเมแทโบไลต์

ผลที่ไม่เจตนาให้เกิดจากการดัดแปรพันธุกรรม (genetic modification) อาจแบ่งได้เป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มที่สามารถทำนายได้ว่าจะเกิดขึ้น และกลุ่มที่ไม่ได้คาดคิดว่าจะเกิดขึ้น ส่วนใหญ่แล้วสามารถทำนายผลที่ไม่เจตนาให้เกิดหลายอย่างจากการดัดแปรพันธุกรรมได้ โดยอาศัยพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับลักษณะสืบสายพันธุ์ที่เพิ่มเติมเข้าไป (inserted trait) และความสัมพันธ์กับเมแทบอลิก (metabolic connections) หรือความรู้เกี่ยวกับตำแหน่งที่จะมีการแทรก (site of insertion) ด้วยเหตุที่องค์ความรู้ทางด้านจีโนมพืช (plant genome) ได้ขยายกว้างขวางขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการนำสารพันธุกรรม (genetic materials) ที่ต้องการนำเข้าสู่พืชได้อย่างมีความจำเพาะเจาะจงโดยเทคนิคการตัดต่อดีเอ็นเอ มีเพิ่มมากกว่าวิธีการปรับปรุงพันธุ์พืชวิธีอื่น การทำนายผลที่ไม่เจตนาให้เกิดจากการดัดแปรพันธุกรรม จึงอาจทำได้ง่ายขึ้น อีกทั้งยังสามารถนำเทคนิคด้านชีวโมเลกุล (molecular biological) และชีวเคมี (biochemical) มาใช้ในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้น ทั้งในระดับการถอดรหัสพันธุกรรม และการแปลรหัสพันธุกรรม (gene transcription and message translation) ที่สามารถนำไปสู่ผลที่เกิดโดยไม่เจตนา

การประเมินความปลอดภัยของอาหารที่ได้จากพืชตัดต่อดีเอ็นเอ เกี่ยวข้องกับวิธีการบ่งชี้และตรวจวัดผลที่ไม่เจตนาให้เกิด และขั้นตอนดำเนินงานเพื่อประเมิน (evaluate) ความเกี่ยวข้องด้านชีววิทยาและโอกาสที่จะเกิดผลกระทบต่อความปลอดภัยอาหาร จำเป็นต้องใช้ข้อมูลและข่าวสารที่มีความหลากหลายในการประเมินผลที่ไม่เจตนาให้เกิด เนื่องจากไม่มีวิธีการทดสอบวิธีเฉพาะวิธีเดียว ที่สามารถตรวจหาผลที่ไม่เจตนาให้เกิดที่มีความเป็นไปได้ที่จะเกิดได้ทั้งหมด หรือไม่สามารถระบุหรือชี้ชัดได้ว่า ผลที่ไม่เจตนาให้เกิด มีผลต่อสุขภาพของมนุษย์ได้อย่างแน่นอน แต่เมื่อนำข้อมูลและข่าวสารมาพิจารณาโดยรวม จะทำให้มั่นใจได้ว่า อาหารนั้นไม่น่าจะก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพ การประเมินผลที่ไม่เจตนาให้เกิด ควรคำนึงถึงลักษณะเฉพาะทางการเกษตร/ลักษณะเฉพาะภายนอก (agronomic/ phenotypic characteristic) ของพืช นั้น ซึ่งนักปรับปรุงพันธุ์พืชจะใช้เป็นข้อสังเกต ในการคัดเลือกสายพันธุ์ใหม่สำหรับการค้า การสังเกตโดยนักปรับปรุงพันธุ์เป็นการคัดกรองในเบื้องต้นว่า พืชมีการแสดงออกซึ่งลักษณะที่ไม่ได้คาดหวังหรือไม่ พืชสายพันธุ์ใหม่ที่ได้รับการคัดกรองมาแล้ว ต้องนำไปประเมินความปลอดภัย ดังรายละเอียดข้อ 4 และข้อ 5

3.2 กรอบการประเมินความปลอดภัย (framework of food safety assessment)

การประเมินความปลอดภัยของอาหารที่ได้จากพืชตัดต่อดีเอ็นเอ ต้องปฏิบัติตามกระบวนการตามลำดับขั้นในการพิจารณาปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องที่รวมถึง:

- (1) การอธิบายรายละเอียดของพืชตัดต่อดีเอ็นเอ
- (2) การอธิบายรายละเอียดของพืชเจ้าบ้าน (host plant) และการนำมาใช้เป็นอาหาร
- (3) การอธิบายรายละเอียดของสิ่งมีชีวิตผู้ให้สารพันธุกรรม (donor organism)
- (4) การอธิบายการดัดแปรพันธุกรรม (genetic modification)

- (5) การแสดงคุณลักษณะเฉพาะของการดัดแปรพันธุกรรม
- (6) การประเมินความปลอดภัย
 - (6.1) สารที่แสดงออก (expressed substances) (สารที่ไม่ใช่กรดนิวคลีอิก)
 - (6.2) การวิเคราะห์องค์ประกอบของส่วนประกอบที่สำคัญ (key components)
 - (6.3) การประเมินสารเมแทโบไลต์
 - (6.4) กระบวนการแปรรูปอาหาร
 - (6.5) การเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางโภชนาการ และ
- (7) ข้อพิจารณาอื่นๆ

ในบางกรณี อาจมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาข้อมูลและข่าวสารเพิ่มเติมเกี่ยวกับคุณลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์ เพื่อกล่าวถึงประเด็นที่เฉพาะของผลิตภัณฑ์ ที่อยู่ระหว่างทบทวน

ควรออกแบบและทดลองเพื่อพัฒนาข้อมูลสำหรับการประเมินความปลอดภัย ตามแนวคิดและหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้อง รวมทั้งถ้าเหมาะสม ต้องได้จากการปฏิบัติที่ดีในห้องปฏิบัติการ (good laboratory practice) ควรเตรียมข้อมูลเบื้องต้นให้ครบถ้วนและพร้อมเสนอเมื่อมีการเรียกขอข้อมูลจากผู้มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ข้อมูลที่จะนำเสนอ ควรเป็นข้อมูลที่ได้มาจากการทดลองด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่เชื่อถือได้ และวิเคราะห์โดยเทคนิคทางด้านสถิติที่เหมาะสม พร้อมทั้งควรระบุความไว (sensitivity) ของวิธีวิเคราะห์ทั้งหมดไว้เป็นเอกสาร

เป้าหมายของการประเมินความปลอดภัยของอาหาร ก็เพื่อให้ความมั่นใจว่า จากความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่มีอยู่ทั้งหมด อาหารนั้นจะไม่ก่อให้เกิดอันตรายใดๆ ถ้าได้มีการเตรียม การใช้ และ/หรือบริโภคตามจุดมุ่งหมายในการใช้อาหารนั้น จุดสุดท้ายที่คาดหวังจากการประเมิน จะเป็นข้อสรุปว่า อาหารชนิดใหม่นั้นมีความปลอดภัยเทียบเท่ากับคู่เปรียบเทียบหรือไม่ เมื่อพิจารณาผลกระทบจากการบริโภคอาหารที่เปลี่ยนแปลงปริมาณหรือคุณค่าทางโภชนาการของสารอาหารนั้น ดังนั้นผลที่ได้จากกระบวนการประเมินความปลอดภัย จะได้ข้อมูลที่ช่วยให้ผู้จัดการความเสี่ยง นำไปใช้ในการตัดสินใจว่า จำเป็นต้องมีมาตรการอะไรหรือไม่สำหรับผลิตภัณฑ์นั้น ถ้าจำเป็นจะได้มีการแจ้งให้ทราบให้ชัดเจนก่อนและตัดสินใจได้เหมาะสม

4 การพิจารณาประเด็นทั่วไป (general considerations)

4.1 การอธิบายรายละเอียดของพืชตัดต่อดีเอ็นเอ (description of the recombinant-DNA plants)

ควรจัดให้มีการอธิบายรายละเอียดของพืชตัดต่อดีเอ็นเอ ที่จะขอรับการประเมินความปลอดภัย โดยควรระบุข้อมูล ชนิดของพืช การถ่ายยีน [transformation event(s)] ที่จะพิจารณา และประเภทและจุดมุ่งหมายของการดัดแปร (modification) ทั้งนี้ควรมีการอธิบายที่เพียงพอที่จะช่วยให้เข้าใจลักษณะของอาหารที่จะส่งให้ประเมินความปลอดภัย

4.2 การอธิบายรายละเอียดของพืชเจ้าบ้านและการนำมาใช้เป็นอาหาร (description of the host plant and its use as food)

ควรจัดให้มีข้อมูลการอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับพืชเจ้าบ้าน รวมทั้งข้อมูลและข่าวสารต่างๆ ที่จำเป็นดังต่อไปนี้ (แต่ไม่จำเป็นต้องจำกัดอยู่แค่นี้)

- (1) ชื่อสามัญ หรือชื่อที่ใช้เรียกกันตามปกติ ชื่อวิทยาศาสตร์ และการจำแนกตามอนุกรมวิธาน (taxonomic classification)
- (2) ประวัติ การเพาะปลูก หรือการเพาะเลี้ยง และการพัฒนาโดยการปรับปรุงสายพันธุ์ โดยเฉพาะการระบุลักษณะสืบสายพันธุ์ (traits) ที่อาจมีผลกระทบในทางลบกับสุขภาพของมนุษย์
- (3) ข้อมูลลักษณะเฉพาะทางกริยา (genotype) และลักษณะเฉพาะภายนอก (phenotype) ของพืชเจ้าบ้านที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัย รวมทั้งความเป็นพิษ หรือการก่อภูมิแพ้ที่ทราบ และ
- (4) ประวัติการใช้อย่างปลอดภัยสำหรับบริโภคเป็นอาหาร

ควรจัดให้มีข้อมูลลักษณะเฉพาะภายนอก ไม่เฉพาะสำหรับพืชเจ้าบ้านเท่านั้น แต่รวมถึงสายพันธุ์ (species) ที่เกี่ยวข้อง และสำหรับพืชที่มีส่วนหรืออาจมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้ข้อมูลประวัติพันธุกรรมของพืชเจ้าบ้าน

ประวัติการใช้อาจรวมถึงข้อมูล วิธีการเพาะปลูก การขนย้าย และการเก็บรักษา ว่าทำอะไร ต้องมีกระบวนการพิเศษ ที่จะทำให้พืชปลอดภัยต่อการบริโภคหรือไม่ และบทบาทปกติทั่วไปในด้านโภชนาการของพืชเจ้าบ้าน ตัวอย่างเช่น ส่วนใดของพืชที่นำมาใช้เป็นแหล่งอาหาร การบริโภคพืชชนิดนั้นมีความสำคัญต่อกลุ่มประชากรเฉพาะกลุ่มหรือไม่ และข้อมูลเกี่ยวกับสารอาหารหลัก (macronutrient) และสารอาหารรอง (micronutrient) ของพืชเจ้าบ้านว่ามีความสำคัญอะไรที่จะช่วยเรื่องโภชนาการ

4.3 การอธิบายรายละเอียดของสิ่งมีชีวิตผู้ให้สารพันธุกรรม [description of the donor organism(s)]

ควรจัดให้มีข้อมูลสิ่งมีชีวิตผู้ให้สารพันธุกรรม และเมื่อเหมาะสมควรรวมถึงสายพันธุ์ที่เกี่ยวข้องด้วย และที่สำคัญ ต้องพิจารณาว่าสิ่งมีชีวิตผู้ให้สารพันธุกรรม หรือสิ่งมีชีวิตที่มีความใกล้เคียงทางสายพันธุ์ กับสิ่งมีชีวิตที่เป็นผู้ให้สารพันธุกรรมสามารถแสดงลักษณะในการก่อโรค (pathogenicity) หรือการสร้างสารพิษ (toxin) หรือมีลักษณะสืบสายพันธุ์ (trait) อื่นที่มีผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์ [เช่น มี สารต้านโภชนาการ (anti-nutrients)] หรือไม่ การอธิบายข้อมูลของสิ่งมีชีวิตผู้ให้สารพันธุกรรมควรรวมถึง

- (1) ชื่อที่ใช้เรียกทั่วไป หรือชื่อสามัญ
- (2) ชื่อวิทยาศาสตร์
- (3) การจำแนกตามอนุกรมวิธาน
- (4) ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติตามธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยอาหาร

(5) ข้อมูลเกี่ยวกับสารพิษ (toxins) ที่เกิดตามธรรมชาติ สารต้านโภชนาการ (anti-nutrients) และสารก่อภูมิแพ้ (allergens) ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ในกรณีสิ่งมีชีวิตผู้ให้สารพันธุกรรมที่เป็น จุลินทรีย์ จะต้องมีการข้อมูลเพิ่มเติมในด้านการก่อโรค และความสัมพันธ์ของจุลินทรีย์สายพันธุ์นั้นกับเชื้อที่ทำให้เกิดโรคอื่นๆ ที่ทราบ

(6) ข้อมูลการใช้ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ถ้ามีการใช้เป็นแหล่งอาหาร (food supply) และช่องทางที่จะได้รับสัมผัสอื่นนอกเหนือจากการตั้งใจใช้เป็นอาหาร [เช่น ความเป็นไปได้ที่จะพบเป็นสารปนเปื้อน (contaminants)]

4.4 การอธิบายการดัดแปรพันธุกรรม (description of the genetic modifications)

ควรจัดให้มีข้อมูลเพียงพอเกี่ยวกับวิธีการดัดแปรพันธุกรรม เพื่อให้สามารถบ่งชี้สารพันธุกรรม (genetic material) ทั้งหมดทุกชนิด ที่มีโอกาสให้แกพืชเจ้าบ้าน และเพื่อให้มีข้อมูลข่าวสารที่จำเป็น สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลสนับสนุนการอธิบายคุณลักษณะเฉพาะของดีเอ็นเอที่แทรกเข้าไปในพืช

การอธิบายกระบวนการถ่ายยีน (transformation) ควร รวมถึง

(1) ข้อมูลวิธีการเฉพาะที่ใช้ในการถ่ายยีน [เช่น การใช้อะโกรแบคทีเรียเป็นสื่อในการถ่ายยีน (agrobacterium-mediated transformation)]

(2) ข้อมูลของดีเอ็นเอที่ใช้ในการดัดแปรพืช ถ้ามีการใช้ [เช่น พลาสมิดพาหะผู้ช่วยในการนำพาดีเอ็นเอ (helper plasmid)] รวมทั้งแหล่งที่มา (เช่น พืช เชื้อจุลินทรีย์ ไวรัส หรือการสังเคราะห์) เอกลักษณ์ และหน้าที่ที่ต้องการให้แสดงออกในพืช และ

(3) ข้อมูลของเจ้าบ้านตัวกลาง รวมทั้งสิ่งมีชีวิต (เช่น แบคทีเรีย) ที่ใช้ในผลิตหรือปรุงแต่งดีเอ็นเอ สำหรับการนำเข้าสู่สิ่งมีชีวิตเจ้าบ้าน

ควรจัดให้มีข้อมูลของดีเอ็นเอที่จะนำเข้าไปในเจ้าบ้าน รวมทั้ง

(1) การแสดงคุณลักษณะเฉพาะขององค์ประกอบสารพันธุกรรม (genetic components) ทั้งหมด รวมทั้งยีนเครื่องหมาย (marker gene) และส่วนอื่นๆ ที่มีผลกับการทำงานของดีเอ็นเอ

(2) ขนาดและเอกลักษณ์

(3) ตำแหน่งและทิศทางการวางตัวของดีเอ็นเอแต่ละชนิด (orientation of the sequence) ในพาหะ / พลาสมิดลูกผสม (final vector/construct) ที่ใช้ในการนำสารพันธุกรรมเป้าหมายจากผู้ให้เข้าไปในเจ้าบ้าน

(4) หน้าที่

4.5 การแสดงคุณลักษณะเฉพาะของการดัดแปรพันธุกรรม (characterization of the genetic modifications)

ควรดำเนินการ เพื่อแสดงคุณลักษณะเฉพาะด้านชีววิทยาโมเลกุลและชีวเคมี ของการดัดแปรพันธุกรรม เพื่อช่วยให้เข้าใจอย่างชัดเจน ถึงผลกระทบต่อดังประกอบและความปลอดภัยของอาหารที่ได้จากพืชตัดต่อดีเอ็นเอ

ควรจัดให้มีข้อมูลเกี่ยวกับการแทรกดีเอ็นเอเข้าไปในจีโนมของพืช (plant genome) ซึ่งควรรวมถึง

- (1) การแสดงคุณลักษณะเฉพาะและการอธิบายสารพันธุกรรมที่แทรกเข้าไป
- (2) จำนวนตำแหน่งที่มีการแทรก
- (3) การแสดงให้เห็นการจัดเรียงตัวของสารพันธุกรรมที่แทรก (inserted genetic material) เข้าไปรวมอยู่กับโครโมโซมของพืชเจ้าบ้าน ในแต่ละตำแหน่งที่มีการแทรก รวมถึงจำนวนชุดและข้อมูล การเรียงลำดับของสารพันธุกรรม และของบริเวณที่มีการแทรกตัว (surrounding region) มีเพียงพอที่จะสามารถบ่งชี้สารที่แสดงออก ที่เป็นผลจากการแทรกสารพันธุกรรมเข้าไป หรือ ณ ที่ที่เหมาะสมควรมีข้อมูลอื่น เช่น การวิเคราะห์การถอดและแปลรหัส (transcripts) หรือผลิตภัณฑ์ที่แสดงออก เพื่อใช้ในการพิจารณาว่ามีการสร้างสารใหม่ขึ้น ที่อาจมีในอาหารหรือไม่ และ
- (4) การวิเคราะห์ว่ามีช่วงการถอดรหัส (open reading frame) ภายในดีเอ็นเอที่ใช้ในการดัดแปรที่แทรกเข้าไป หรือช่วงการถอดรหัส ที่เป็นผลจากการแทรกของดีเอ็นเอที่ใช้ในการดัดแปรเข้าไปในจีโนมพืช (contiguous plant genomic DNA) รวมถึงช่วงการถอดรหัส ที่อาจทำให้เกิดการสร้างโปรตีนผสม (fusion protein) ขึ้น

ควรจัดให้มีข้อมูลเกี่ยวกับสารใด ๆ ที่แสดงออกในพืชตัดต่อดีเอ็นเอ ซึ่งควรรวมถึง

- (1) ผลผลิตจากยีน (gene product) [เช่น โปรตีนหรืออาร์เอ็นเอที่ยังไม่ได้รับการแปลรหัส (untranslated RNA)]
- (2) หน้าที่ของผลผลิตจากยีน
- (3) การอธิบายลักษณะเฉพาะภายนอก (phenotypic description) ของลักษณะสืบสายพันธุ์ใหม่ (new trait)
- (4) ระดับและตำแหน่งการแสดงออกในพืชของผลิตภัณฑ์ของยีนที่แสดงออก (expressed gene product) และระดับของสารเมแทโบไลต์ในพืช โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่ใช้บริโภคได้ และ
- (5) ณ ที่เป็นไปได้ ปริมาณของผลิตภัณฑ์ยีนเป้าหมาย ถ้าหน้าที่ของลำดับ/ยีนที่แสดงออก [expressed sequence(s)/gene(s)] นั้น เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการสะสมของอาร์เอ็นเอส่งขาวจำเพาะ (specific endogenous mRNA) หรือโปรตีนบางตัว

นอกจากนี้ควรจัดให้มีข้อมูลดังนี้

(1) ข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่า การจัดเรียงตัวของสารพันธุกรรมที่ใช้ในการแทรกมีความคงตัว (conserve) หรือไม่ หรือมีการจัดเรียงตัวของสารพันธุกรรมขึ้นใหม่อย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ ภายหลังจากที่ได้มีการนำเข้าสู่เซลล์

(2) ข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงลำดับกรดอะมิโนของโปรตีนที่แสดงออก ส่งผลต่อการเปลี่ยนการตัดแปรรูปโปรตีนภายหลังการแปลรหัส (post-translational modification) หรือมีผลกระทบต่อตำแหน่งที่วิกฤติสำหรับโครงสร้างหรือการทำงานโปรตีนหรือไม่

(3) ข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่า ผลที่เจตนาให้เกิดขึ้นจากการตัดแปรรูปพันธุกรรมเป็นไปตามที่ต้องการหรือไม่ และลักษณะสปีสายพันธุ์ที่แสดงออกทั้งหมดมีการแสดงออก และถ่ายทอดไปยังรุ่นลูกหลานต่อไป ในลักษณะที่คงที่ สอดคล้องกับกฎการถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม อย่างไรก็ตามในกรณีที่ไม่สามารถตรวจสอบการถ่ายทอดลักษณะเฉพาะภายนอกทางพันธุกรรมได้โดยตรง อาจจำเป็นต้องตรวจสอบถ่ายทอดไปยังรุ่นลูกหลานของดีเอ็นเอที่แทรกเอง หรือการแสดงออกของอาร์เอ็นเอที่เกี่ยวข้องกับดีเอ็นเอเหล่านั้น

(4) ข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่า ลักษณะสปีสายพันธุ์ที่แสดงออกใหม่นั้น มีการแสดงออกในเนื้อเยื่อตามที่คาดหวังหรือไม่ ในลักษณะและที่ระดับที่มีความสอดคล้องกับลักษณะของยีนควบคุมการทำงาน (regulatory sequence) ที่ใส่เข้าไปในพืชพร้อมกับยีนเป้าหมายหรือไม่

(5) ข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่า มีหลักฐานที่เสนอแนะว่ามียีนหนึ่งหรือหลายยีนในพืชเจ้าบ้านที่ได้รับผลกระทบจากกระบวนการถ่ายยีน (transformation process) และ

(6) ข้อมูลที่ยืนยันเอกลักษณ์ (identity) และรูปแบบการแสดงออกของโปรตีนผสม (fusion protein) ที่เกิดขึ้นใหม่

4.6 การประเมินความปลอดภัย (safety assessment)

4.6.1 สารที่แสดงออก (สารที่ไม่ใช่กรดนิวคลีอิก) [(expressed substances (non nucleic acid substances))]

4.6.1.1 การประเมินความเป็นไปได้ในการก่อให้เกิดพิษ

เทคนิคการถ่ายทอดกรดนิวคลีอิกในระบบภายนอกสิ่งมีชีวิต (*in vitro* nucleic acid technique) สามารถทำให้ดีเอ็นเอที่ใส่เข้าไป ส่งผลให้เกิดการสังเคราะห์สารชนิดใหม่ขึ้นในพืช สารที่สังเคราะห์ขึ้นใหม่นี้อาจเป็นองค์ประกอบเดิมของอาหารจากพืชเช่น โปรตีน ไขมัน คาร์โบไฮเดรต วิตามิน แต่จัดเป็นสารชนิดใหม่ในพืชตัดต่อดีเอ็นเอ ซึ่งสารชนิดใหม่นี้ อาจรวมถึงสารเมแทโบไลต์ที่สังเคราะห์ขึ้นใหม่จากกิจกรรมของเอนไซม์ที่เกิดจากการแสดงออกของดีเอ็นเอ ที่ใส่เข้าไปในพืชตัดต่อดีเอ็นเอ

การประเมินความปลอดภัย ควรคำนึงถึงองค์ประกอบทางเคมีและการทำหน้าที่ของสารแสดงออกใหม่และการวิเคราะห์หาความเข้มข้นสารในส่วนที่บริโภคได้ของพืชตัดต่อดีเอ็นเอ ตลอดจนค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเข้มข้นของสารนั้น อีกทั้งยังควรพิจารณาถึงปริมาณการได้รับสัมผัสจากการบริโภคและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อประชากรกลุ่มย่อยด้วย

ควรจัดให้มีข้อมูลที่จะมั่นใจว่า ยีนที่ควบคุมการสร้างสารพิษหรือสารต้านโภชนาการ ที่ปรากฏอยู่ในสิ่งมีชีวิตผู้ให้ มิได้ถูกถ่ายทอดไปยังพืชตัดต่อดีเอ็นเอ ซึ่งปกติแล้วไม่มีการแสดงออกซึ่งคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสารพิษหรือสารต้านโภชนาการนั้น ทั้งนี้ข้อมูลในส่วนนี้มีความสำคัญมาก โดยเฉพาะถ้าพืชตัดต่อดีเอ็นเอนั้น ผ่านกระบวนการแปรรูปที่แตกต่างไปจากกระบวนการทั่วไปที่ใช้แปรรูปพืชที่เป็นสิ่งมีชีวิตผู้ให้ เนื่องจากเทคนิคกระบวนการแปรรูปอาหารโดยวิธีเดิมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตผู้ให้ อาจกระตุ้นหรือย่อยสลาย หรือกำจัดสารต้านโภชนาการหรือสารพิษได้

ด้วยเหตุผลที่อธิบายในข้อ 3 อาจพิจารณาว่าการทดสอบทางด้านพิษวิทยาทั่วไป ไม่มีความจำเป็น หากเคยมีการบริโภคสารที่เกิดขึ้นใหม่ หรือสารที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงได้อย่างปลอดภัย โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาถึงหน้าที่ และการได้รับสัมผัสของสารนั้นอย่างปลอดภัยในอาหาร ส่วนกรณีอื่นอาจจำเป็นต้องทำการทดสอบสารชนิดใหม่นั้นทางด้านพิษวิทยา หรือการศึกษาด้านอื่นๆที่เหมาะสม

ในกรณีที่โปรตีน การประเมินความเป็นไปได้ในการก่อพิษ ควรมุ่งเน้นที่ความเหมือนของลำดับกรดอะมิโนของโปรตีนใหม่ กับลำดับกรดอะมิโนของโปรตีนอื่นที่เป็นที่ทราบกันว่ามีคุณสมบัติเป็นสารพิษ หรือเป็นสารต้านโภชนาการ (เช่น protease inhibitors, lectins) รวมทั้งพิจารณาความเสถียรของโปรตีนใหม่ต่อความร้อน หรือกระบวนการแปรรูปอาหาร และการถูกย่อยสลายในระบบจำลองของกระเพาะอาหารและลำไส้ ทั้งนี้อาจมีการศึกษาความเป็นพิษของโปรตีนใหม่โดยการกินทางปาก (oral toxicity test) ตามความเหมาะสม^{3/} หากโปรตีนใหม่ที่อยู่ในอาหารไม่มีความใกล้เคียงกับโปรตีนที่มีประวัติการบริโภคอย่างปลอดภัย และเมื่อคำนึงถึงหน้าที่ทางชีวภาพของโปรตีนใหม่นั้นในพืชที่ทราบ

ในกรณีที่สารชนิดใหม่นั้นมิใช่โปรตีน และไม่มีประวัติการบริโภคอย่างปลอดภัย การประเมินความเป็นไปได้ของการก่อพิษ ควรพิจารณาเป็นกรณีไป ขึ้นอยู่กับ เอกลักษณ์และการทำงานทางชีวภาพของสารนั้นในพืช และปริมาณการได้รับสัมผัสสารใหม่นั้นจากการบริโภคอาหาร ซึ่งวิธีการที่จะใช้ศึกษาอาจรวมถึง การศึกษาเมแทบอลิซึม กลไกการเกิดพิษ (toxicokinetics) ความเป็นพิษแบบกึ่งเรื้อรัง ความเป็นพิษแบบเรื้อรัง/การก่อมะเร็ง ผลกระทบต่อระบบสืบพันธุ์ และการก่อให้เกิดความผิดปกติในตัวอ่อน

^{3/} ในเวทีระหว่างประเทศได้มีการจัดทำแนวทางการศึกษาความเป็นพิษโดยการกินทางปาก เช่น OECD

ในการประเมินความเป็นไปได้ในการเป็นสารพิษของสารที่สร้างขึ้นใหม่ อาจต้องทำการแยกสารที่สร้างขึ้นใหม่ ออกจากพืชตัดต่อดีเอ็นเอ หรืออาจสังเคราะห์หรือผลิตสารดังกล่าวจากแหล่งอื่น โดยกรณีนี้ควรแสดงให้เห็นว่าสารนั้น มีความเทียบเท่ากับสารที่สร้างโดยพืชตัดต่อดีเอ็นเอ ในด้านชีวเคมีโครงสร้าง และหน้าที่

4.6.1.2 การประเมินความเป็นไปได้ในการก่อให้เกิดภูมิแพ้ (สารโปรตีน) (assessment of possible allergenicity, proteins)

เมื่อมีสารโปรตีนที่เกิดจากการแทรกยีนเข้าไปอยู่ในอาหาร ควรประเมินความเป็นไปได้ในการก่อภูมิแพ้ในทุกกรณี และแนวทางในการประเมินการก่อภูมิแพ้ของสารโปรตีนใหม่ que แสดงออก ควรเป็นสหวิทยาการ และเป็นขั้นเป็นตอน เป็นแต่ละกรณีไป ควรอาศัยเกณฑ์การพิจารณาหลายๆอย่างรวมกัน เนื่องจากไม่มีเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่ง ที่เพียงพอต่อการทำนายว่าจะเกิดภูมิแพ้หรือไม่ นอกจากนี้ข้อมูลที่จะนำมาใช้ควรได้มาจากวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้อง ซึ่งเกณฑ์การพิจารณาจะมีรายละเอียดในมาตรฐานสินค้าเกษตร และอาหารแห่งชาติ เรื่อง การประเมินความเป็นไปได้ในการก่อภูมิแพ้ (มกอช. 9011)^{4/}

สารโปรตีนใหม่ que แสดงออกในอาหารที่ได้จากพืชตัดต่อดีเอ็นเอ ควรประเมินถึงความเป็นไปได้ในการก่อให้เกิดการแพ้โปรตีนกลูเตน (gluten-sensitive enteropathy) โดยเฉพาะถ้าสารพันธุกรรมที่ถ่ายทอดนั้นได้มาจากข้าวสาลี ข้าวไรน์ ข้าวบาร์เลย์ ข้าวโอ๊ต หรือเมล็ดธัญพืชอื่นๆ

ควรจะหลีกเลี่ยงการถ่ายทอดยีนจากแหล่งอาหารที่ก่อภูมิแพ้ และจากอาหารที่ทราบว่าการแพ้โปรตีนกลูเตนในผู้ที่ไวต่อการตอบสนอง เว้นแต่จะมีข้อมูลที่จัดทำเป็นเอกสารแสดงว่า ยีนที่ถ่ายทอดนั้น ไม่ได้ควบคุมการเป็นสารก่อภูมิแพ้ หรือควบคุมการสร้างโปรตีนที่เกี่ยวข้องกับการแพ้โปรตีนกลูเตน

4.6.1.3 การวิเคราะห์องค์ประกอบสำคัญ (compositional analyses of key components)

การวิเคราะห์ความเข้มข้นขององค์ประกอบสำคัญ^{5/} ของพืชตัดต่อดีเอ็นเอ และโดยเฉพาะองค์ประกอบหลักที่มักพบในอาหาร ควรได้รับการเปรียบเทียบ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ที่เทียบเท่ากับของคู่เปรียบเทียบ ที่มีการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวในสภาวะเดียวกัน ในบางกรณีอาจจำเป็นต้องมีการเปรียบเทียบกับพืชตัดต่อดีเอ็นเอที่ปลูกในสภาวะที่การดัดแปรพันธุกรรมนั้นเกี่ยวข้อง เช่น สภาวะที่มีการใช้สารปราบวัชพืช ในกรณีของพืชตัดต่อดีเอ็นเอต้านทานสารปราบวัชพืช เพื่อให้เห็นว่าความแตกต่างที่เกิดขึ้นนั้นมีนัยสำคัญทางสถิติ

^{4/} ได้มีการนำ FAO/WHO expert consultation 2001 report ที่รวมการอ้างอิงถึง decision trees มาใช้ในการจัดทำมาตรฐาน

^{5/} สารอาหารสำคัญ (key nutrients) หรือ สารต้านโภชนาการสำคัญ (key anti-nutrients) ซึ่งเป็นองค์ประกอบในอาหารที่อาจมีผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์โดยรวม ซึ่งอาจเป็นสารอาหารหลักได้แก่ ไขมัน โปรตีน คาร์โบไฮเดรต หรือสารยับยั้งเอนไซม์ที่เป็นสารต้านโภชนาการ หรืออาจเป็นสารอาหารรอง ได้แก่ แร่ธาตุ หรือ วิตามิน ส่วนสารพิษสำคัญ (key toxicants) ได้แก่ สารประกอบที่มีความเป็นพิษและปรากฏอยู่ในพืชตามธรรมชาติ ซึ่งความเป็นพิษหรือปริมาณของสารดังกล่าวอาจมีผลต่อสุขภาพ เช่น solanine ในมันฝรั่ง หรือ selenium ในข้าวสาลี และสารก่อภูมิแพ้

ในทางชีววิทยาหรือไม่ ซึ่งในกรณีเช่นนี้พืชที่จะนำมาใช้เป็นคู่เปรียบเทียบที่เหมาะสมที่สุดคือ สายพันธุ์ที่มีลักษณะเป็น near isogenic parental line ซึ่งในทางปฏิบัติอาจไม่มีความเป็นไปได้ทุกครั้งที่จะสามารถเลือก ซึ่งกรณีนี้ควรเลือก line ที่ใกล้เคียงกันเท่าที่เป็นไปได้ วัตถุประสงค์ของการเปรียบเทียบ ร่วมกับการประเมินการได้รับสัมผัสตามความจำเป็น ก็เพื่อที่จะกำหนดว่าสารที่มีความสำคัญทางด้านโภชนาการ หรือ สารที่อาจมีผลกระทบต่อความปลอดภัยของอาหาร ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่อาจก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพของมนุษย์

การเปรียบเทียบควรกระทำภายใต้สภาวะแวดล้อมในพื้นที่ต่างๆ ที่คาดว่าจะจะเป็นสภาวะที่มีการนำพืชตัดต่อดีเอ็นเอชนิดนั้นไปปลูก เพื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อใช้เป็นอาหาร ซึ่งควรทดสอบในพื้นที่ต่างๆ มากพอที่จะประเมินได้อย่างถูกต้องถึงคุณลักษณะโดยรวมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เหล่านั้น เช่นเดียวกับจำนวนรุ่นของพืชที่ทำการทดลองปลูกและเก็บตัวอย่าง จะต้องเพียงพอที่จะสะท้อนถึงความเสี่ยงของการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในแหล่งเพาะปลูกนั้นๆ และเพื่อลดผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมและลดผลกระทบจากความแปรปรวนของพันธุกรรมตามธรรมชาติของพืชเอง และการทดลองในแต่ละสภาวะควรมีการทำซ้ำ เพื่อให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น และวิธีการที่ใช้ในการวิเคราะห์ควรมีความไวเพียงพอ และจำเพาะต่อการผันแปรขององค์ประกอบสำคัญนั้นด้วย

4.6.1.4 การประเมินสารเมแทโบไลต์ (evaluation of metabolites)

พืชตัดต่อดีเอ็นเอบางชนิด อาจได้รับการปรับเปลี่ยนในลักษณะที่สามารถส่งผลให้เกิดเมแทโบไลต์ใหม่ หรือเปลี่ยนระดับของสารเมแทโบไลต์ต่างๆ ในอาหาร จึงควรมีการพิจารณาถึงความเป็นไปได้ของโอกาสการสะสมสารเมแทโบไลต์ในอาหาร ที่อาจมีผลเสียต่อสุขภาพของมนุษย์ การประเมินความปลอดภัยของพืชดังกล่าวต้องวิเคราะห์การตกค้างและระดับของสารเมแทโบไลต์ที่หลงเหลืออยู่ในอาหาร และประเมินการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบสารอาหาร (nutrient profile) ถ้ามีการตรวจพบสารตกค้างหรือระดับของเมแทโบไลต์ที่หลงเหลืออยู่ในอาหารเปลี่ยนไป ควรพิจารณาโอกาสที่จะเกิดผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์ โดยใช้ขั้นตอนที่ใช้กันตามปกติ (conventional procedure) สำหรับการกำหนดความปลอดภัยของเมแทโบไลต์นั้น (เช่น ขั้นตอนสำหรับประเมินความปลอดภัยของสารเคมีในอาหารสำหรับมนุษย์)

4.6.1.5 กระบวนการแปรรูปอาหาร (food processing)

ควรพิจารณาโอกาสที่จะเกิดผลกระทบของผลจากกระบวนการแปรรูปอาหาร รวมทั้งการเตรียมอาหารที่ได้จากพืชตัดต่อดีเอ็นเอในระดับครัวเรือน เช่น สารพิษที่มีอยู่ตามธรรมชาติ อาจเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติในการทนทานต่อความร้อน หรือการแปรรูปอาหาร อาจทำให้ประสิทธิภาพการนำไปใช้ประโยชน์หรือชีวประสิทธิผล (bioavailability) ของสารอาหารที่สำคัญเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นจึงควรมีข้อมูลอธิบายถึงภาวะหรือขั้นตอนของการแปรรูป ที่ใช้ในการผลิตส่วนประกอบอาหารจากพืช เช่น ในกรณีของน้ำมันพืช ควรมีการแสดงข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการสกัดแยก และขั้นตอนการทำให้บริสุทธิ์ตามลำดับ

4.6.1.6 การเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางโภชนาการ (nutritional modification)

ในข้อ 4.6.1.3 การวิเคราะห์องค์ประกอบของส่วนประกอบสำคัญ ได้กล่าวถึงการประเมินความเป็นไปได้ที่จะเปลี่ยนแปลงสารอาหารที่สำคัญที่ควรดำเนินการสำหรับพืชตัดต่อดีเอ็นเอทั้งหมดแล้ว อย่างไรก็ตามอาหารที่ได้จากพืชตัดต่อดีเอ็นเอ ที่เจตนาให้เกิดการปรับเปลี่ยนคุณภาพทางโภชนาการหรือหน้าที่ทางโภชนาการ ควรมีการประเมินทางด้านโภชนาการเพิ่มเติม เพื่อพิจารณาว่า มีผลทำให้มีการเปลี่ยนแปลงและการได้รับสารอาหารเปลี่ยนไปหรือไม่จากการนำอาหารนั้นมาเป็นแหล่งอาหาร

ควรนำข้อมูลที่ทราบเกี่ยวกับรูปแบบการใช้และการบริโภคอาหารและอนุพันธ์ (derivatives) มาใช้ เพื่อประมาณการได้รับอาหารที่ได้จากพืชตัดต่อดีเอ็นเอ ควรนำข้อมูลการประมาณการได้รับอาหารมาใช้ในการประเมินผลกระทบทางด้านโภชนาการของรูปแบบสารอาหาร (nutrient profile) ที่เปลี่ยนแปลงไป ควรทำการประเมินทั้งในระดับปกติและระดับสูงสุดของการบริโภค ข้อมูลการประเมินระดับการบริโภคสูงสุดจะช่วยสร้างความมั่นใจว่ามีโอกาสจะตรวจพบผลกระทบทางด้านโภชนาการที่ไม่เป็นที่ต้องการใดๆ ที่เกิดขึ้น และควรให้ความสำคัญต่อลักษณะเฉพาะทางสรีรวิทยา และความต้องการด้านเมแทบอลิซึม (metabolic) ของกลุ่มประชากรเฉพาะกลุ่มต่างๆ เช่น ทารก เด็ก หญิงมีครรภ์และให้น้ำนมบุตร ผู้สูงอายุและกลุ่มประชากรที่มีโรคเรื้อรังหรือระบบภูมิคุ้มกันบกพร่อง และจากพื้นฐานของการวิเคราะห์ผลกระทบทางด้านโภชนาการและความต้องการอาหารของกลุ่มประชากรเฉพาะกลุ่มดังกล่าว การประเมินภาวะโภชนาการเพิ่มเติม อาจจำเป็นและมีความสำคัญที่จะต้องให้ทราบว่า การเปลี่ยนแปลงสารอาหารขนาดไหน ที่ยังคงสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หรือไม่เพียงพอ และยังคงมีความเสถียรของสารอาหารภายหลังการเปลี่ยนแปลงของเวลา การแปรรูป และการเก็บรักษา

การใช้การปรับปรุงพันธุ์พืช รวมทั้งเทคนิคการถ่ายทอดกรดนิวคลีอิกในระบบภายนอกสิ่งมีชีวิต เพื่อเปลี่ยนแปลงระดับของสารอาหารในพืช สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อรูปแบบของสารอาหาร (nutrition profile) ได้ 2 ลักษณะคือ กรณีแรกการเปลี่ยนแปลงที่เจตนาให้เกิดขึ้นกับองค์ประกอบของพืชอาจเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสารอาหาร โดยรวมในผลิตภัณฑ์พืช ซึ่งมีผลกระทบต่อสภาวะทางโภชนาการของกลุ่มประชากรที่บริโภคอาหารนั้น ส่วนอีกกรณีเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้เจตนาให้เกิดขึ้น สามารถให้ผลในลักษณะเดียวกัน ดังนั้นแม้ว่าจะมีการประเมินความปลอดภัยขององค์ประกอบแต่ละส่วนในพืชตัดต่อดีเอ็นเอ ก็ควรพิจารณาผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสารอาหารทั้งหมดด้วย

ในกรณีที่การปรับเปลี่ยน (modification) มีผลให้ผลิตภัณฑ์อาหาร เช่น น้ำมันพืชที่มีองค์ประกอบที่เปลี่ยนแปลงไปจากพืชที่ได้จากคู่เปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญ อาจเหมาะสมที่จะเพิ่มเติมการใช้สารอาหารดั้งเดิมหรือองค์ประกอบของอาหาร (ได้แก่ อาหารหรือองค์ประกอบอาหารที่มีองค์ประกอบทางโภชนาการใกล้เคียงกับอาหารจากพืชตัดต่อดีเอ็นเอมากกว่า) เป็นตัวเปรียบเทียบกับเหมาะสมในการประเมินผลกระทบทางโภชนาการของอาหาร

เนื่องจากความแตกต่างทางด้านภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมในรูปแบบการบริโภคอาหาร การเปลี่ยนแปลงทางโภชนาการต่ออาหารบางชนิด อาจมีผลกระทบอย่างมากในบางพื้นที่ หรือในบางกลุ่มวัฒนธรรมของประชากร มากกว่ากลุ่มอื่นๆ พืชอาหารบางชนิดเป็นแหล่งสำคัญของสารอาหารบางตัวในบางกลุ่มประชากร ดังนั้นจึงควรที่จะพิจารณาถึงสารอาหารและกลุ่มประชากร ที่ได้รับผลกระทบ

อาจต้องมีการทดสอบเพิ่มเติมในอาหารบางชนิด เช่น หากคาดว่าชีวประสิทธิผลการนำสารอาหารไปใช้ (bioavailability) มีการเปลี่ยนแปลง หรือมีองค์ประกอบไม่เทียบเคียงอาหารดั้งเดิม อาจมีเหตุผลพอที่จะศึกษาการให้อาหารสัตว์ (animal feeding study) รวมทั้งอาจต้องมีการศึกษาโดยเฉพาะทางด้านโภชนาการ ด้านพิษวิทยา หรือด้านอื่นๆ ที่เหมาะสมเพิ่มเติม สำหรับอาหารที่ออกแบบเพื่อประโยชน์ต่อสุขภาพ หากคุณลักษณะเฉพาะของอาหารแสดงให้เห็นว่าข้อมูลที่มีอยู่ไม่เพียงพอสำหรับการประเมินความปลอดภัย สามารถขอให้มีการศึกษาอาหารทั้งหมด (whole food) ในสัตว์ทดลอง ที่มีการออกแบบเหมาะสม

5 ข้อพิจารณาอื่นๆ

5.1 ความเป็นไปได้ของการสะสมสารที่สำคัญต่อสุขภาพของมนุษย์ (potential accumulation of substances significant to human health)

พืชตัดต่อดีเอ็นเอบางชนิด อาจแสดงลักษณะสืบสายพันธุ์เฉพาะ (เช่น ความทนทานต่อสารปราบวัชพืช) ที่อาจส่งผลกระทบต่อให้เกิดการสะสมสารตกค้างของวัตถุดิบอันตรายทางการเกษตร การเปลี่ยนแปลงสารเมแทโบไลต์ของสารตกค้างนั้น สารเมแทโบไลต์ที่เป็นพิษ สารปนเปื้อน หรือสารอื่นๆ ที่อาจมีผลต่อสุขภาพของมนุษย์ การประเมินความปลอดภัยจึงควรพิจารณาครอบคลุมถึงประเด็นความเป็นไปได้เหล่านี้ ควรนำขั้นตอนดำเนินการในการกำหนดความปลอดภัยของสารเหล่านั้นที่แบบดั้งเดิม (เช่น ขั้นตอนการประเมินความเสี่ยงต่อการเกิดพิษของสารเคมีต่อมนุษย์) มาใช้

5.2 การใช้ยีนเครื่องหมายคัดเลือกที่ต้านทานสารปฏิชีวนะ (use of antibiotic resistance marker genes)

การพัฒนาพืชตัดต่อดีเอ็นเอในอนาคต ควรใช้เทคโนโลยีการถ่ายยีนที่ไม่มีผลให้มียีนเครื่องหมายคัดเลือกที่ต้านทานสารปฏิชีวนะตกค้างในอาหาร หากมีเทคโนโลยีและแสดงให้เห็นว่าเทคโนโลยีนั้นปลอดภัย

มีการพิจารณาแล้วว่าการส่งผ่านยีนจากพืชและผลิตภัณฑ์อาหารไปยังจุลินทรีย์ที่อยู่ในระบบทางเดินอาหารหรือเซลล์ต่างๆ ของมนุษย์ มีโอกาสเกิดขึ้นได้น้อยมาก เนื่องจากความซับซ้อนและไม่น่าจะเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นตามมา อย่างไรก็ตาม ความเป็นไปได้เหล่านี้ก็ไม่ควรถูกมองข้ามไป^{6/}

ในการประเมินความปลอดภัยของอาหารที่มีการใช้ยีนต้านทานสารปฏิชีวนะ ควรพิจารณาปัจจัยต่างๆ ต่อไปนี้

- (1) ประวัติการใช้ทางคลินิกในมนุษย์และเป็นยาสัตว์ และความสำคัญของสารปฏิชีวนะนั้น [ยาปฏิชีวนะบางชนิดเป็นแคยาชนิดเดียวที่มีอยู่สำหรับใช้รักษาอาการบางอย่างทางคลินิก [เช่น การใช้แวนโคไมซิน (vancomycin) รักษาการติดเชื้อกลุ่มสแตฟฟีโลคอคคัส] จึงไม่ควรนำยีนต้านทานสารปฏิชีวนะดังกล่าวมาใช้ในพืชตัดต่อดีเอ็นเอ

^{6/} ในกรณีที่มีแบคทีเรียที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติที่ต้านทานสารปฏิชีวนะในระดับสูง แบคทีเรียเหล่านี้น่าจะมีโอกาสถ่ายทอดความต้านทานสู่แบคทีเรียอื่น สูงมากกว่าหลายเท่ากว่าที่น่าจะมีการส่งผ่านระหว่างอาหารที่ย่อยและแบคทีเรีย

(2) เอนไซม์หรือโปรตีนอันเป็นผลผลิตจากยีนต้านทานสารปฏิชีวนะ (encoded by the antibiotic resistance marker gene) ที่ปรากฏอยู่ในอาหาร อาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการรักษาโรคโดยการให้กินสารปฏิชีวนะได้หรือไม่ และ

[การประเมินนี้ควรแสดงให้เห็นว่าการมีเอนไซม์ดังกล่าวในอาหาร สามารถจะย่อยสลายสารปฏิชีวนะที่รับเข้าสู่ร่างกายโดยการกิน ในปริมาณประมาณเท่าใด โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ปริมาณสารปฏิชีวนะที่ใช้ในการรักษาในแต่ละครั้ง (dosage) ปริมาณเอนไซม์น่าจะเหลืออยู่ในอาหาร ภายหลังจากที่พืชตัดต่อดีเอ็นเอ ได้ผ่านการย่อยในสภาวะต่างๆ รวมทั้ง สภาวะที่เป็นกลาง หรือสภาวะที่เป็นด่างในกระเพาะ และความต้องการเอนไซม์โคแฟกเตอร์ (enzyme cofactors) [เช่น เอทีพี (ATP)] สำหรับการทำงานของเอนไซม์ และความเข้มข้นโดยประมาณของปัจจัยเหล่านั้นในอาหาร]

(3) ความปลอดภัยของผลผลิตจากยีน (gene product) เนื่องจากอาจเป็นกรณีสำหรับผลผลิตจากยีนที่แสดงออกอื่นๆ

หากการประเมิน (evaluation) จากข้อมูลและข่าวสารแสดงให้เห็นว่า การปรากฏของยีนเครื่องหมายคัดเลือกที่ต้านทานสารปฏิชีวนะหรือผลผลิตจากยีน มีความเสี่ยงต่อสุขภาพของมนุษย์ ไม่ควรพบบินเครื่องหมายคัดเลือกหรือผลผลิตจากยีนดังกล่าวในอาหาร และก็ไม่ควรพบบินต้านทานสารปฏิชีวนะที่ใช้ในการผลิตอาหารที่ควบคุมการต้านทานต่อยาปฏิชีวนะที่ใช้ในการรักษาทางคลินิกในอาหารด้วย

5.3 การทบทวนการประเมินความปลอดภัย (review of safety assessment)

เป้าหมายการประเมินความปลอดภัยก็เพื่อเป็นการสรุปว่า อาหารชนิดใหม่มีความปลอดภัยเทียบเท่ากับอาหารคู่เปรียบเทียบหรือไม่ โดยคำนึงถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงปริมาณหรือคุณค่าทางโภชนาการ อย่างไรก็ตาม ควรมีการทบทวนการประเมินความปลอดภัย เมื่อมีข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ใหม่ๆ ซึ่งอาจนำไปสู่ข้อสงสัยเกี่ยวกับข้อสรุปของการประเมินความปลอดภัยเดิม